

DOI: 10.5281/zenodo.2565316
UDC Classification: 339.13.025.5:551.510.42(477)
JEL Classification: Q50, Q58, Z30

SCIENTIFIC APPROACHES OF PROPERTY MANAGEMENT FOR UKRAINIAN RECREATIONAL NATURAL RESOURCES

НАУКОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНІСТЮ НА РЕКРЕАЦІЙНІ ПРИРОДНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Borys V. Burkinskiy, Doctor of Economics, Professor
Institute of market problems and economic-ecological research of NASU, Odessa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9303-0898
Email: burkinskiy@nas.gov.ua

Nina I. Khumarova, Doctor of Economics
Institute of market problems and economic-ecological research of NASU, Odessa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5255-8004
Email: khumarova@nas.gov.ua
Received 3.09.2018

Власність на природні ресурси є основою розвитку продуктивних сил та виробничих відношень в економіці природокористування. Ефективне природокористування в свою чергу обумовлює економіко-екологічну безпеку та стає функціонування секторів національної економіки. Відношення власності на природні ресурси визначають систему економічних та соціальних інтересів суб'єктів економіки на рівні держави, фірм, підприємств, домогосподарств в процесах організації, управління та здійснення використання, охорони, відновлення та відтворення природних ресурсів. Інтереси власності визначають ефективність здійснення природокористування на рівні кожного економічно відокремленого суб'єкта.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Загальнонародна власність на природні ресурси, що лежить в основі державної власності, не є персоніфікованою, інтереси загальнонародної власності не є виразом інтересів кожного члена суспільства в системі привласнення в природокористуванні [1-4]. Неefективне привласнення природних об'єктів призводить до зниження соціо-економіко-екологічної якості природокористування, що у свою чергу відбивається на стані природних ресурсів. Відбувається трансформація негативних внутрішніх економіко-екологічних ефектів суб'єктів природокористування у зовнішні, відсутність рівноправного доступу членів суспільства до своєї власності, а головне, відсутнє привласнення доходу від природокористування виключним власником – народом. Методологічні основи визначення сутності привласнення природних ресурсів закладені у фундаментальних роботах вчених, в яких обґрунтовано системоутворюючу головну роль загальнонародної власності на природні ресурси; визначено сутність державного

Буркинський Б.В., Хумарова Н.І. Наукові засади управління власністю на рекреаційні природні ресурси України. Науково-методична стаття.

В статті розглянуто загальнонародну власність на природні ресурси, яка є основою формування державної та інших форм власності, часом, її інтереси не відображають інтересів кожного члена суспільства, особливо це стосується системи привласнення в сфері природокористування. Досліджено засади державного управління різними формами власності на природні рекреаційні ресурси. Розкрито основні переваги та недоліки існуючих форм власності на природні ресурси; визначено функції державного управління державною та приватною формами власності; обґрунтовано ефективність державно-приватної форми власності на природні рекреаційні ресурси для підвищення їх якості та збільшення доходності рекреаційного сектору національної економіки.

Ключові слова: природні рекреаційні ресурси, система управління, державна та приватна форми власності, економічні та соціальні інтереси, суб'єкти економіки

Burkinskiy B.V., Khumarova N.I. Scientific approaches of property management for Ukrainian recreational natural resources. Scientific and methodical article.

The study deals with the natural resources nation-wide ownership, which is the basis of the formation of state and other forms of ownership, and sometimes its interests do not reflect the interests of every member of society, especially the system of appropriation in the field of nature use. The state management principles of different forms of ownership on natural recreational resources are explored. The main advantages and disadvantages of existing ownership forms on natural resources are revealed; the state management functions of state and private property forms are defined; the effectiveness of the state-private ownership on natural recreational resources is grounded in order to improve their quality and increase the profitability of the recreational sector of the national economy.

Keywords: recreational natural resources management system, public and private ownership, economic and social interests, economic actors

розпорядження власністю, що надає широкі можливості збагачення чиновників, від яких залежить передача природних ресурсів у різноманітні форми та права власності; специфіку розподілу доходів від власності на природні ресурси та їх виведення у тінювий обіг [5-9]. Окремі наукові праці визначають специфіку рекреаційного природокористування та особливості державного управління розвитком цієї сфери [10-12], проте управлінню формами власності на природні рекреаційні ресурси приділялось недостатньо уваги.

В нашому дослідженні, для акцентування уваги на виключному праві народу як власника природних ресурсів, будемо замість терміну державні природні ресурси використовувати термін «народна власність на природні ресурси».

Вивчення питань регулювання відносин власності вказує на те, що фактично доход від природних ресурсів привласнюється крупними власниками техногенних факторів виробництва, що мають доступ до використання природних ресурсів, особливо це стосується такої важливої сфери соціально-економічного розвитку як рекреаційна діяльність [9-10]. У попередніх дослідженнях нами було визначено суперечності між загальнонародною власністю на природні рекреаційні ресурси та здійсненням фактичного привласнення в рекреаційному природокористуванні економічно відособленими суб'єктами (службовцями державних структур, підприємствами, домогосподарствами) вимагають нових концептуальних підходів до регулювання відносин між державою та суб'єктами володіння або користування державною та іншими формами власності. Відповідно до об'єкту дослідження в нормативно-правових документах, таких як Земельний Кодекс України, Закони України «Про природно-заповідний фонд», «Про навколишнє природне середовище», питання відносин щодо форм власності на природні рекреаційні ресурси не мають чіткого визначення [13-15].

Виділення невирішених раніше частин проблеми

Вкрай актуальними залишаються питання розвитку відносин привласнення та форм власності в процесах рекреаційного природокористування для підвищення якості природних ресурсів, соціо-економіко-екологічної ефективності їх використання, охорони, відновлення та відтворення, як основи національного багатства держави.

Метою статті є розробка методологічних підходів розбудови системи управління державною та приватною формами власності на природні рекреаційні ресурси для підвищення їх якості та збільшення доходності рекреаційного сектору національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження стану функціонування відносин власності в рекреаційному природокористуванні дозволило визначити існуючі протиріччя між

власністю на основні засоби виробництва у рекреаційній сфері та державною формою власності на природні рекреаційні ресурси. Так, специфіка власності на рекреаційні ресурси нечітко визначена в інституційній площині (адже це окремий вид природних ресурсів, виключні властивості якого мають визначатися з урахуванням природної складової та соціальної значущості) [13-15]. Однією з особливостей природних рекреаційних ресурсів є їх єдність із земельними ресурсами, надрами та ландшафтним оточенням, тому форми власності на них частіше за усе ототожнюються з формою власності на землю, на якій вони розташовані [16]. Виходячи з цього можна визначити основні напрями за якими органи влади здійснюють управління державною та недержавною формами власності на природні рекреаційні ресурси це:

- управління народною власністю на природні рекреаційні ресурси, що передаються в оренду підприємствам державної або приватної форми власності на основні засоби виробництва;
- управління народною власністю на природні ресурси, що передані у приватну власність, та використовуються суб'єктами різноманітних форм власності на основні засоби виробництва;
- регулювання державою розвитку альтернативних недержавних форм та прав власності на природні рекреаційні ресурси, із визначенням обмежень та встановленням контролю за їх виконанням.

Державна форма власності на природні ресурси виражається в присвоєнні природного об'єкта, що перебуває в господарському обігу, державою, як виразником загальнонародної власності. Присвоєння реалізується на основі трудової діяльності державних управлінських і державних виробничих структур (казенних і унітарних підприємств), із залученням та освоєнням бюджетних, позабюджетних і інших коштів для використання, охорони, відтворення і відновлення природних ресурсів. При цьому державна власність на природні ресурси дає право на часткове присвоєння доходу від використання власності на основі оренди цих ресурсів суб'єктами підприємницької діяльності та вкладання одержаних доходів у якості інвестицій в сферу природокористування.

Визначені нами в ході дослідження переваги та недоліки державної форми власності на природні ресурси представлено в табл. 1.

Проведені дослідження доводять, що для забезпечення економічних та соціальних інтересів господарюючих суб'єктів усіх рівнів в процесі організації та поведіння із природними ресурсами, система управління державною та недержавною формами власності має виконувати такі функції (табл. 2).

Такі функції системи управління як: розвиток наукових досліджень в галузі рекреаційного природокористування, здійснення національних і

регіональних, а також забезпечення економіко-екологічного освіти та світогляду населення, підвищення кваліфікації кадрів, що зайняті в рекреаційному природокористуванні природоохоронних програм, мають виконуватись при різноманітних формах власності.

Границі державної форми власності на природні ресурси повинні бути рухливими, а державна політика спрямовуватись на гармонічний розвиток форм власності на природні ресурси, які адекватно відповідають економічним відносинам і продук-

тивним силам у природокористуванні [17-18]. Державне управління народною власністю на природні ресурси є громіздким за своєю організацією, що не дозволяє швидко та гнучко орієнтуватися на ринкові зміни в процесі здійснення діяльності щодо раціонального використання, охорони, відтворення і відновлення природних ресурсів [19-20]. Особливо треба враховувати важливість природних ресурсів та екологічного чинника та їх вплив на зміну валового внутрішнього продукту багатьох країн світу [21].

Таблиця 1. Переваги та недоліки державної форми власності на природні ресурси

Переваги державної форми власності на природні рекреаційні ресурси	Недоліки державної форми власності на природні ресурси
Держава формує та реалізує єдину економіко-екологічну доктрину, стратегію, політику щодо розвитку форм власності на природні ресурси в процесі рекреаційного природокористування чим забезпечує загальнонародні інтереси	Присвоєння природних рекреаційних ресурсів здійснюється опосередковано через багаторівневу систему, що супроводжується бюрократією, опортуністичною поведінкою, значними трансакціями тощо
Забезпечується узгодженість дій та заходів органів управління рекреаційними ресурсами та туристичною діяльністю різних рівнів (Мінекології, Мінагрополітики, Мінфін, відповідні агентства тощо) щодо використання, охорони, відтворення і відновлення природних ресурсів при різних формах власності в рекреаційному природокористуванні за принципом «єдиного центру»	Складність централізованого управління багаторівневою системою привласнення природних рекреаційних ресурсів в процесі рекреаційно-туристичного природокористування
Одержання, перерозподіл та використання доходів від експлуатації природних рекреаційних ресурсів в інтересах суспільства	Різноманітність інтересів користувачів в процесі привласнення природних рекреаційних ресурсів
Централізоване управління системою економіко-екологічних обмежень існування певних форм власності на природні ресурси та економіко-екологічних обмежень усередині цих форм	Високі трансакційні витрати щодо здійснення контролю примусового дотримання економіко-екологічних обмежень природокористування
Концентрація фінансових коштів держбюджету та їх використання щодо підвищення ефективності поводження з природними рекреаційними ресурсами в інтересах суспільства	Розпорошення бюджетних фінансових коштів для рішення різних завдань рекреаційного природокористування та розвитку національної економіки
Державна централізація власності на природні рекреаційні ресурси як основа відносної соціальної рівності всіх членів суспільства при даному рівні усупільнення виробництва	Відсутність економічної зацікавленості в раціоналізації використання, охорони, відтворення та відновлення природних рекреаційних ресурсів в межах опортуністичної поведінки і обмеженої раціональності
Економіко-екологічні інвестиції та інші витрати держави в раціональне використання, охорону, відтворення та відновлення природних ресурсів забезпечують високі зовнішні соціо-економіко-екологічні ефекти привласнення природних ресурсів	Через опортуністичну поведінку та обмежену раціональність державного апарата низька конкуренція між економічно відособленими суб'єктами за одержання у власність природних рекреаційних ресурсів на умовах підвищення економіко-екологічної ефективності їх використання
Позитивний соціо-економіко-екологічний ефект привласнення природних ресурсів в процесі рекреаційного природокористування для всіх суб'єктів національної економіки	Пріоритет адміністративних методів управління перед економіко-екологічними стимулами раціоналізації природокористування

Джерело: власна розробка авторів

Таблиця 2. Функції системи управління державною та недержавною формами власності

Функції управління державною формою власності	Функції управління недержавною формою власності
1	2
Розвиток нормативно-правової бази державної власності на природні ресурси, у т.ч. рекреаційні	Розвиток нормативно-правової бази недержавної власності на природні ресурси, у т.ч. рекреаційні
Розробка концепції розвитку державної власності на природні ресурси, у т.ч. рекреаційні	Розробка концепції розвитку недержавної власності на природні ресурси, у т.ч. рекреаційні
Визначення та розмежування управління природними рекреаційними ресурсами, що перебувають у державній і комунальній власності	Визначення та розмежування управління природними рекреаційними ресурсами, що перебувають у недержавній власності

Продовження таблиці 2

1	2
Розмежування повноважень розпорядження природними рекреаційними ресурсами	Розмежування повноважень держави і суб'єкта недержавної власності на природний ресурс, обмежень у розпорядженні рекреаційними об'єктами
Взаємодія усередині державної форми власності: між власником – державою і власником – місцевим органом управління із приводу поводження з рекреаційними ресурсами	Взаємодія між державою та суб'єктом недержавної форми власності на рекреаційні ресурси
Удосконалення економічних відносин щодо використання, охорони, відновлення та відтворення природних рекреаційних ресурсів, що перебувають у державній і комунальній власності	Удосконалення економічних відносин між державою та суб'єктом власності щодо використання, охорони, відновлення і відтворення природних ресурсів, що перебувають у недержавній формі власності: а) визначення платежів за придбання природного ресурсу у держави з урахуванням економіко-екологічних показників об'єкта; б) субвенції держави суб'єктові власності з метою поліпшення економіко-екологічних показників природного ресурсу; г) визначення податку на природний ресурс як об'єкт власності; д) визначення умов і строків безоплатної передачі природного ресурсу в недержавну форму власності, установлення податкових пільг і канікул
Акумуляція та розподіл фінансових ресурсів у рекреаційному природокористуванні на державному, регіональному і суб'єктному рівнях	Управління розподілом доходу від обміну формами власності на природний рекреаційний ресурс
Управління використанням отриманого доходу від експлуатації природних ресурсів у природокористуванні з метою поліпшення економіко-екологічних параметрів природних об'єктів, задоволення соціо-економіко-екологічних потреб суспільства	Управління розподілом платежів, що надходять від суб'єкта недержавної форми власності на природний рекреаційний ресурс
Управління суспільним споживанням природних рекреаційних ресурсів, а також товарів і послуг, зроблених на їхній основі	Регулювання конфліктів між соціо-економіко-екологічними інтересами суспільства та інтересами недержавного суб'єкта власності
Управління взаємодією інтересів форм привласнення, усунення конфліктів в доступі до ресурсів між державними та недержавними формами власності на природні рекреаційні ресурси	Управління взаємодією між недержавними формами власності на природні рекреаційні ресурси
Управління присвоєнням природних рекреаційних ресурсів державної форми власності в процесах їх використання та обміну на договірній основі	Управління присвоєнням природних ресурсів недержавної форми власності в процесах їх використання та обміну між домогосподарствами, фірмами, підприємствами на договірній основі

Джерело: власна розробка авторів

Комунальна форма власності на природні ресурси має виступати як різновид державного управління народною власністю на місцевому рівні, адже за своєю суттю має подібні риси, зокрема розпорядження природними ресурсами комунальної форми власності здійснюється спеціально вповноваженими органами місцевого самоврядування від імені та в інтересах громади. При комунальній формі власності на природні ресурси рішення про рух форм і прав власності приймається місцевими органами управління для тих природних ресурсів, які перебувають у їх розпорядженні.

Зупинимось більш докладно на особливостях присвоєння природних ресурсів на основі недержавних форм власності.

Приватна власність на природні ресурси по соціо-економіко-екологічному змісту виражається в неповному, частковому присвоєнні природного об'єкта суб'єктом (фірмою або домогосподарством) на основі трудової діяльності, використання власних фінансових і матеріальних ресурсів при введенні природного ресурсу в цивільний або господарський обіг і закріплених окремих

правомочностей, таких як купівля, продаж, здача в оренду, іпотека, передача в спадщину, дарування та інші дії, які не суперечать закону.

Основні чинники ефективності приватної форми власності на природні ресурси на рівні фізичних і юридичних осіб (за умови раціональної поведінки індивідуумів) та проблемні питання щодо власності на рівні фізичних і юридичних осіб представлені в таблиці 3. Безумовно, що в різних ситуаціях та конкретних випадках поведінка індивідуумів може бути різною, тому визначені нами переваги та недоліки приватної форми власності є узагальненими в методологічному плані.

Так само переваги та недоліки приватної власності або привласнення природного ресурсу на основі оренди залежать від специфіки самого природного об'єкту, форми організації використання, охорони, відновлення та відтворення природного ресурсу, зниження трансакційних та трансформаційних затрат при певній формі привласнення природного рекреаційного ресурсу.

Визначення проблемних питань приватної форми власності на природні рекреаційні ресурси

направлено на відповідне обґрунтування напрямів розроблення державної регуляторної політики у сфері розвитку форм власності для посилення

позитивних сторін приватної власності та зниження негативних впливів на природний ресурс зазначеної форми.

Таблиця 3. Переваги та недоліки приватної форми власності на природні рекреаційні ресурси

Переваги приватної власності на природні ресурси	Недоліки приватної власності на природні ресурси
Зниження трансакційних витрат, у тому числі і часових, у процесі прийняття та реалізації рішень щодо інноваційних процесів управління, організації та безпосереднього здійснення рекреаційного природокористування	Пріоритет у максимізації прибутку від використання природних рекреаційних ресурсів у теперішній час без урахування економіко-екологічних наслідків природокористування з позицій майбутньої перспективи
Безпосередній зв'язок між користувачем природним ресурсом і результатом діяльності щодо рекреаційного природокористування	Можливість відхилення від виконання економіко-екологічних і соціально-екологічних обмежень
Зацікавленість у веденні ефективних економіко-екологічних заходів щодо раціоналізації використання, охорони, відтворення та відновлення природних рекреаційних ресурсів з метою максимізації доходу в сьогоденні та майбутньому	Пріоритет економічних інтересів власника перед соціо-економіко-екологічними інтересами суспільства
Відповідальність господаря (хазяїна) та прагнення зберегти, примножити природний ресурс як об'єкт власності	Дефіцит фінансових ресурсів для здійснення високоефективних заходів щодо використання, охорони, відновлення та відтворення природних ресурсів

Джерело: власна розробка авторів

Так само переваги та недоліки приватної власності або привласнення природного ресурсу на основі оренди залежать від специфіки самого природного об'єкту, форми організації використання, охорони, відновлення та відтворення природного ресурсу, зниження трансакційних та трансформаційних затрат при певній формі привласнення природного рекреаційного ресурсу.

Визначення проблемних питань приватної форми власності на природні рекреаційні ресурси направлено на відповідне обґрунтування напрямів розроблення державної регуляторної політики у сфері розвитку форм власності для посилення позитивних сторін приватної власності та зниження негативних впливів на природний ресурс зазначеної форми.

В сучасних умовах є необхідність розвитку державно-приватної власності на природні ресурси, як такої форми взаємодії держави і приватного підприємства коли обидва є власниками природних і техногенних засобів виробництва при здійсненні господарської діяльності. Державно-приватна власність на природні рекреаційні ресурси не є тільки власністю них, але й включає власність на техногенні фактори виробництва, спрямовані на вилучення природного ресурсу із природного середовища або використання природного ресурсу, який є основним засобом виробництва. Вона може формуватись на основі акціонерної власності, коли держава володіє акціями приватного підприємства. Вклад у статутний фонд приватного підприємства держава може вносити як власне право користування природними ресурсами за що одержувати дивіденди за акціями.

На основі закордонного досвіду використання рекреаційних ресурсів за такою формою взаємодії вважаємо, що характерні риси державно-

приватної власності на природні рекреаційні ресурси полягають у такому:

- відбувається злиття державного і приватного капіталу з метою використання, видобутку охорони та відновлення природного рекреаційного ресурсу;
- держава бере активну участь в управлінні раціональним використанням (вилученням) конкретного природного рекреаційного ресурсу;
- джерела державного капіталу це фінансові кошти державного і/або місцевого бюджету;
- джерела приватного капіталу: капітал засновників підприємства, фінансові кошти акціонерів (за умови акціонерної форми власності на техногенні фактори виробництва).

Держава є власником природного рекреаційного ресурсу, що використовується в рекреаційній діяльності, де ресурс є природним чинником виробництва. Економічно відособлений суб'єкт, який здійснює вилучення природного рекреаційного ресурсу, є власником технічних факторів виробництва (наприклад, діяльність приватного санаторію пов'язана з використанням лікувальних грязей, вод тощо). У цьому випадку відбувається злиття власності економічно відособленого суб'єкта та держави в процесі рекреаційної діяльності. Держава, як співвласник техногенних та природних факторів виробництва у сфері рекреаційної діяльності, має право на частину доходу від його експлуатації та розділяє з виробничим суб'єктом економіко-екологічну відповідальність за економіко-екологічні збитки, що наносяться природному середовищу в процесі використання природного рекреаційного ресурсу. При цьому важливим моментом є те, що природний рекреаційний ресурс, є загально-

народною власністю і суб'єкт, що здійснює його вилучення, зобов'язаний платити податок за використання загальнонародної власності.

Саме тому до переваг державно-приватної форми власності на природні ресурси ми відносимо таке:

- забезпечення єдності державного і приватного управління процесом рекреаційного природокористування на конкретному об'єкті;
- рішення держави про напрями підвищення ефективності використання природних рекреаційних ресурсів безпосередньо стосуються конкретного природного об'єкту;
- переведення зовнішніх економіко-екологічних збитків у внутрішні і визначення напрямів їх компенсації;
- можливість збільшення цільових коштів на освоєння, охорону конкретного природного об'єкту;

— розподіл ризиків рекреаційного природокористування між державою та приватним бізнесом.

Ефективне функціонування природокористування в сучасних умовах вимагає об'єднання державної і приватної форм власності на природні рекреаційні ресурси. При цьому кожна з форм власності повинна зберегти свій якісний економіко-екологічний зміст. За приватно-державною формою власності на природні ресурси держава і суб'єкт підприємницької діяльності розподіляють повноваження щодо управління і практичного використання природного рекреаційного ресурсу, розподілу витрат і доходу без втрати економічного базису юридично закріпленої форми власності. Однак, у випадку, коли одна з форм власності втрачає базові економічні характеристики, відбувається трансформація форм власності.

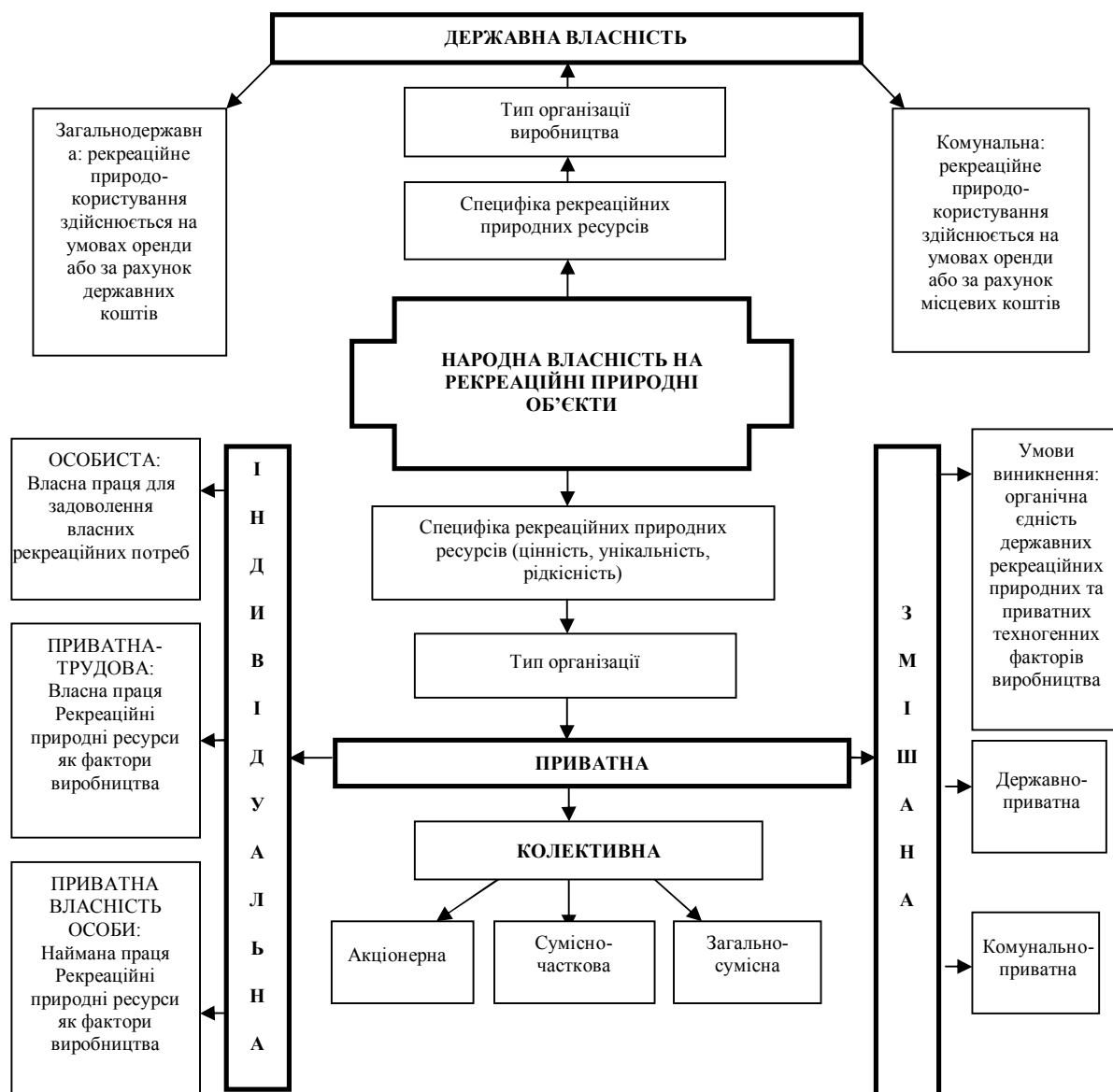

Рис. 1. Різноманіття форм власності на рекреаційні природні ресурси
 Джерело: власна розробка авторів

Державно-приватна власність на природні ресурси полягає у взаємодії державних і приватних структур як власників природних об'єктів при виконанні ними господарських функцій. Необхідність приватно-державної форми власності на природні ресурси викликана наявністю ряду об'єктивних передумов. В умовах, коли в державному бюджеті зосереджують усе більші кошти і у власності держави перебуває різноманітне майно (підприємства, земельні, лісові, водні, рекреаційні ресурси, надра з корисними копалинами, транспортна, енергетична та інша інфраструктура), найбільш ефективне використання цього багатства часто вимагає кооперації з капіталом юридичних і фізичних осіб. Держава, зі своєї сторони, зацікавлена в залученні коштів і управлінського досвіду приватних структур для виконання суспільно важливих програм природокористування.

При державно-приватній формі власності на природні ресурси держава і підприємство розподіляють повноваження по управлінню і практичному використанню природного ресурсу, розподілу витрат і доходу від використання природних об'єктів таким чином, що це не призведе до втрати закріпленої законом форми власності на природний ресурс.

Розглянуті в статті форми власності на природні рекреаційні ресурси представлені на рис. 1. Треба зазначити, що форми привласнення в рекреаційному природокористуванні є діалектичними. Вони можуть при екологічній, економічній та соціальній необхідності трансформуватися в інші, розвиватися еволюційним шляхом. Ніколи форми привласнення в природокористуванні та в економіці в цілому не можуть розвиватися революційними стрибками, коли в суспільстві відсутні економічні, політичні, соціальні передумови плавного переходу з однієї форми власності до іншої.

Висновки

Сучасний економічний розвиток вимагає функціонування різноманітних або змішаних форм власності на природні рекреаційні об'єкти. Авторами вперше визначені переваги та недоліки різноманітних форм власності на природні рекреаційні ресурси, що надають можливість розробки ефективної державної регуляторної політики розвитку форм власності у сфері рекреаційного природокористування, а також визначенню напрямів інституційної, інструментальної та фінансової розбудови відносин привласнення в сфері рекреаційного природокористування. Різноманітні форми власності повинні функціонувати на основі їх органічної комбінації та взаємодії. У процесі управління функціонуванням різних форм власності необхідно використовувати диференційовані механізми їх регулювання та взаємодії. Реалізація принципів співіснування різних форм і видів власності має здійснюватися на основі демократизації, як самих відносин власності, так і їх взаємодії, взаємовпливу та синергетичного ефекту реалізації змішаних форм і типів власності. У той ж саме час, існуючі у власних рамках форми присвоєння природних об'єктів в процесах природокористування одержують нову інтерпретацію та нові можливості реалізації подальшого розвитку. Авторами на основі визначених різноманітних форм привласнення в сфері рекреаційного природокористування обґрунтовано функції системи державного управління власністю на природні рекреаційні ресурси. Еволюційний розвиток форм власності на природні рекреаційні ресурси сприяє відмиранню застарілих способів їх прояву та формуванню адекватних дійсному етапу розвитку відносин власності в рекреаційному природокористуванні.

Abstract

Public property of the natural resources has a complex essence. It is the formation base of the state and other property forms. Sometimes public property interests do not reflect the interests of the each member of society; especially that fact applies to the system of appropriation in the field of nature use.

Ownership relations adjustment of the recreational natural resources for the economic and social interests for the economic actors system's designation on the level: the state, firms, enterprises, households, in the processes of organization, management and use, protection, restoration of natural resources.

Elaboration and justification of management system principles state and private property forms on recreational natural resources to improve their quality and increase the profitability of the national economy's recreational sector.

In the study were used: the regulatory documents and the legislation, namely, the Land Code of Ukraine, the Laws of Ukraine "On the Nature Reserve Fund", "On Environmental Protection" in terms of the fixing issues of property forms relations of recreational natural resources. The study was conducted on the basis of general scientific methods: logical and qualitative analysis, comparative and system-structural analysis, economic-ecological methods.

State management principles of different ownership forms on recreational natural resources were studied. The main advantages and disadvantages of existing forms of ownership of natural resources were revealed; the state management functions of state and private property forms were defined; the effectiveness of the state-private ownership form on recreational natural resources was substantiated.

Determination of the various ownership forms specificity of recreational natural resources provides an opportunity to form an effective state regulatory policy for the development of ownership forms in the field of

recreational nature use, as well as identify the directions of institutional, instrumental and financial development of appropriation relations in this area.

Список літератури:

1. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – № 30. – 1996. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>; <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Бистряков І.К. Природні ресурси як фактор активізації еколого-економічної діяльності / І.К. Бистряков // Економіст: ukrainian journal: наук. та громад.-політ журн. – 2011. – № 4. – С. 18-22.
4. Бобух І.М. Пропорції та перспективи формування національного багатства України: монографія / І.М. Бобух. – К.: НАН України, Ін-т економіки та прогнозування, 2010. – 372 с.
5. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний – Львів: Світ, 2001. – 416 с.
6. Львов Д. Как распорядиться собственностью /Д. Львов, Г. Гребников // Вопросы экономики. – 1995. – №9. – С. 6-25.
7. Лазня И. Всеобщий закон собственности / И. Лазня, В. Рыбалкин // Экономика Украины. – 2001. – №9. – С. 43-50.
8. Дементьев В.В. Мотивация собственника и структуры экономической власти / В.В. Дементьев // Наук. праці Донецького НТУ. – 2007. – №31 (117). – С. 15-24.
9. Мартиенко А.И. Теоретические основы развития отношений собственности на природные ресурсы / А.И. Мартиенко. – Одесса: ИПРЕЕД НАН України, 2011. – 389 с.
10. Буркинський Б.В. Інституціональні засади вдосконалення відносин власності на рекреаційно-туристичні ресурси в Україні / А.І. Мартієнко, Н.І. Хумарова // Науковий журнал «Економіка України». – 2017. – №2 (663) – С. 61-73.
11. Хумарова Н.І. Методологічні засади державного розпорядження рекреаційно-туристичними ресурсами в Україні / Н.І. Хумарова // Економічні інновації: збірник наукових праць. – Одеса: ИПРЕЕД НАН України, 2017. – Вип. 64. – с. 314-319.
12. Мартієнко А.І. Забезпечення прогнозного управління природними рекреаційно-туристичними ресурсами / А.І. Мартієнко // Економічні інновації зб. наук. праць. – Одеса, 2017. – Вип. 64. – С. 209-213.
13. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III, зі змінами № 2145-VIII від 05.09.2017, ВВР, 2017, № 38-39, ст.380.
14. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 34. – ст. 502.
15. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 41. – ст. 546.
16. Хумарова Н.І., Мартієнко А.І. Державне адміністративне управління природокористуванням в Україні // «Концептуальні засади економічного зростання в умовах глобалізації»: кол. монографія / Під ред. д.е.н., проф. В. Яценко. – Німеччина: Verlag SWG imex GmbH Nurnberg, 2016. – с. 286-300 (487с.).
17. Жаліло Я.А. Особливості реалізації економічної політики держави в умовах сучасних тенденцій суспільного розвитку / Я.А. Жаліло // Економічна теорія. – 2016. – № 1. – С. 39-52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2016_1_5.
18. Ткаченко І.Д. Спецификация и размыивание прав собственности на недра при формировании стратегии рентоориентированного поведения / І.Д. Ткаченко // Економічна теорія – 2016 – №2(54). – с. 27-33.
19. Хвесик М.А. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / М.А. Хвесик, С.О. Лизун – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 64 с.
20. Буркинський Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития / Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харичков. – О.: Феникс, 2005. – 575 с.
21. Costanza R. Ecological economics: Creating Sustainable and Desirable Future / R. Costanza // The John Pesek Colloquium on Sustainable Agriculture. – Iowa State University, 2008. – P. 18.

References:

1. The Constitution of Ukraine. Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> [in Ukrainian].

2. About the Strategy of Sustainable Development "Ukraine 2020". Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 12.01.2015 № 5/2015. Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
3. Bistryakov, I.K. (2011). Natural resources as a factor of activation of environmental and economic activity. *Ekonomist: Ukrainian Journal: Nauk. Ta Gromad.-polit Zhurn.*, 4, 18-22 [in Ukrainian].
4. Bobuh, I.M. (2010). Proportions and prospects of forming the national wealth of Ukraine. K.: NAN Ukrayini, In-t ekonomiki ta prognozuvannya [in Ukrainian].
5. Mochernij, S.V. (2001). Methodology of economic research. Lviv: Svit [in Ukrainian].
6. Lvov, D., & Grebnikov, G. (1995). How to dispose of property. *Voprosy Ekonomiki*, 9, 6-25 [in Russian].
7. Laznya, I., & Rybalkin, V. (2001). The general law of property. *Ekonomika Ukrainy*, 9, 43-50 [in Russian].
8. Demytyev, V.V. (2007). Motivation of the owner and structure of economic power. *Nauk. Praci Doneckogo NTU*, 31 (117), 15-24 [in Russian].
9. Martienko A.I. (2011). Theoretical bases of development of property relations on natural resources. Odessa, IMPEER NAS of Ukraine [in Russian].
10. Burkynskiy, B.V., Martienko, A.I., & Khumarova, N.I. (2017). Institutional framework for improvement of ownership relations with recreational and tourist resources in Ukraine. *Ekonomika Ukrayiny*, 2, 61-73 [in Ukrainian].
11. Khumarova, N.I. (2017). Methodological bases of state disposal of recreational and tourist resources in Ukraine. *Ekonomichni innovatsiyi*, 64, 314-319 [in Ukrainian].
12. Martienko, A.I. (2017). Provision of predictive management of natural recreational and tourist resources. *Ekonomichni innovatsiyi*, 64, 209-213 [in Ukrainian].
13. Land Code of Ukraine. *Zakon Ukrayiny vid 25.10.2001 № 2768-III, zi zminamy № 2145-VIII vid 05.09.2017, № 38-39 VVR § 380.* (2017) [in Ukrainian].
14. About the Nature Reserve Fund of Ukraine. *Zakon Ukrayiny vid 16 chervnya 1992 r. № 2456-KhII*, 34 Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny § 502 (1992) [in Ukrainian].
15. About the protection of the environment. *Zakon Ukrayiny vid 25 chervnya 1991 r. № 1264-XII*, 41 Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny § 546 (1991) [in Ukrainian].
16. Khumarova, N.I., & Martienko, A.I. (2016). State administrative management of natural resources in Ukraine. In *Kontseptualni zasady ekonomichnoho zrostannya v umovakh hlobalizatsiyi* (pp. 286-300). Nurnberg, Germany: Verlag SWG imex GmbH Nurnberg [in Ukrainian].
17. Zhalilo, Y.A. (2016). Features of realization of the economic policy of the state in the conditions of modern tendencies of social development. *Ekonomichna Teoriya*, 1, 39-52. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2016_1_5 [in Ukrainian].
18. Tkachenko, I.D. (2016). Specification and dilution of ownership rights to subsoil in the formation of a strategy of rent-seeking behavior. *Ekonomichna Teoriya*, 2 (54), 27-33 [in Russian].
19. Hvesik, M.A., & Lizun, S.O. (2013). Modern directions of economic support of rational nature management in Ukraine. K.: DU IEPSR NAN Ukrayini [in Ukrainian].
20. Burkynskiy, B.V., Stepanov, V.N., & Harichkov, S.K. (2005). Economic and ecological basis of regional nature management and development. O.: Feniks [in Russian].
21. Costanza, R. (2008). Ecological economics: Creating Sustainable and Desirable Future. The John Pesek Colloquium on Sustainable Agriculture, Iowa State University, 18 [in English].

Посилання на статтю:

Буркинський Б. В. Наукові засади управління власністю на рекреаційні природні ресурси України / Б. В. Буркинський, Н. І. Хумарова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2018. – № 5 (39). – С. 5-13. – Режим доступу до журналу: <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No5/5.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.2565316.

Reference a Journal Article:

Burkinskiy B. V. Scientific approaches of property management for Ukrainian recreational natural resources / B. V. Burkinskiy, N. I. Khumarova // Economics: time realities. Scientific journal. – 2018. – № 5 (39). – P. 5-13. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No5/5.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.2565316.

